

**МОГАТ ЛИ НЕДЕЕСПОСОБНИТЕ ДА ПРИЕМАТ
НАСЛЕДСТВО С КОНКЛУДЕНТНИ ДЕЙСТВИЯ?
Критични бележки към определение
№ 380/04.10.2016 г. по гр. д. № 3235/2016 г.
на ВКС, III г. о.**

Васил Петров*

1. Определението на Върховния касационен съд

Повод за настоящите бележки¹ е постановеното по реда на чл. 274, ал. 3 ГПК определение № 380/04.10.2016 г. по гр. д. № 3235/2016 г. на ВКС, III г. о., което повдига важни наследственоправни въпроси и според мен не им дава правилен отговор.

Касационното обжалване по делото е допуснато по следните въпроси (решени от въззивния съд в противоречие със задължителна практика на ВКС – решение № 187/20.04.2011 г. по гр. д. № 1780/2009 г. на ВКС, I г. о., постановено по реда на чл. 290 ГПК – основание по чл. 280, ал. 1, т. 1 ГПК за касационна селекция):

Необходимо ли е приемането на наследството по опис по дело (иск) за делба, насочено срещу малолетно лице, ако законният му представител не се противопоставя на делбата, и не е ли последното конклюдентно приемане на наследството, включително по отношение на имота, предмет на делбата?

Неприемането на наследството по опис лишава ли страната (малолетното лице) от пасивна процесуалноправна легитимация и допустим ли е искът за делба в този случай?

За да отговори на въпроса, ВКС съобразява, че съгласно решение № 187/20.04.2011 г. по гр. д. № 1780/2009 г. на ВКС, I г. о., с неприемането на наследството по опис наследникът не губи наследственото си качество, защото нормата на чл. 61, ал. 2 ЗН е защитна и не може да води до отнемане на права на защитените лица. ВКС приема в съответствие с горното, че щом като с неприемането на наследството по

---

* Съдия в Софийския районен съд, д-р по право.

¹ Те следва да се приемат като продължение на бележките ми в **Петров, В.** Как отговарят недееспособните, приели наследството по опис, за наследствените задължения след навършване на пълнолетие? Критични бележки към решение № 12 от 02.02.2015 г. по гр. д. № 3895/2014 г., ВКС, III о. – Адвокатски преглед, 2015, № 4–5, 60–66, на практиката на ВКС по приемането на наследство.

опис недееспособният не губи наследственото си качество, не губи и възможността да приеме наследството по опис и след срока по чл. 61, ал. 1 ЗН няма пречка наследството да се приеме мълчаливо, респ. правото на недееспособния да приеме наследството чрез конклюдентни действия на законния представител не може да се отрече. За отговорността на наследника значение има дали е приел наследството, или е направил отказ от него, а приемането на наследството по опис е от значение за това дали недееспособният ще отговоря до размера на полученото наследство, или неограничено, съобразно дела от наследството. ВКС приема, че значението на приемането на наследството по опис е да ограничи отговорността на недееспособния за задълженията на наследодателя до размера на приетото наследство, ако се окаже, че наследството е обременено с повече дългове, отколкото с права, но дори и да не е извършен опис, отговорността остава ограничена и не може да надхвърли размера на полученото имущество – ако не е съставен опис, такъв може да се състави допълнително, включително и по време на принудителното изпълнение.

По съществуващото на спора, с който е сезиран, ВКС отменя обжалваното въззивно решение, с което е прието, че липсата на приемане на наследство по опис от недееспособен наследник е пречка за разглеждане на делбен иск, по който недееспособен (малолетен) е ответник. Делото е върнато на първата инстанция за разглеждане на спора по същество, като ВКС е указал на инстанцията по същество да обсъди констативен нотариален акт за право на собственост върху недвижим имот, придобит от малолетния ответник по наследство, в контекста на изискванията по чл. 49, ал. 1 ЗН – извършено от наследника действие, което несъмнено предполага намерението му да приеме наследството. ВКС е указал на инстанцията по същество да съобрази, че и двете страни са заявили, че искат делба на наследствените имоти – включително и законният представител на малолетния ответник.

2. Критика на изведеното разрешение на въпроса, по който е допуснато касационно обжалване

Предлаганото от ВКС тълкуване иде да разреши някои практически проблеми, създадени от нормата на чл. 61, ал. 2 ЗН, но макар то да предлага лесно разрешение на тези проблеми, предложеното тълкуване няма опора в закона.

Откъде идват проблемите? Докато наследството не бъде прието, по арг. от чл. 48, изр. 1 ЗН то не е придобито; наследникът е само призован към наследяване, но той не притежава правата и не е титуляр на задълженията, включени в наследствената маса. Същевременно чл. 61, ал. 2 ЗН постановява, че недееспособните наследници² приемат наследството само по опис. Това в частност означава, че кредиторите на

---

² Тук под „недееспособни наследници“ се имат предвид както ненавършили пълнолетие, така и поставени под запрещение лица, в чиято полза се е породило право на наследяване.

наследството не могат да търсят изпълнение от недееспособния наследник, докато той не приеме наследството по опис³. Това означава и че недееспособният наследник не може да бъде ответник по иск за делба на наследствено имущество.

Какви проблеми създава това? Възможно е призованият към наследяване недееспособен наследник (или по-скоро неговият законен представител, ако наследникът е малолетен или напълно запретен, респ. родител или попечител, ако наследникът е ограничено дееспособен) да не желае да приеме наследството по една или друга причина. Възможно е дори той, като желае последиците от приемането на наследство, да иска да плати на наследствения кредитор, да участва в делбата и дори да признае иска за делба, но докато не е извършил приемане на наследството по опис, такива действия не биха били юридически перфектни – плащането няма да е валидно, а делбата няма да е действителна.

ВКС с посоченото определение решава проблема по възможно най-лесния начин. Приема, че е допустимо призованият към наследяване недееспособен наследник да приеме наследството конклюдентно и така да стане титуляр на активите и пасивите на последното и да може пълноценно да участва в делба на наследствено имущество, но същевременно поддържа, че отговорността на наследника е ограничена до размера на полученото наследство, като опис може да бъде съставен и впоследствие. Подобно становище е приложимо само за държавата в качеството ѝ на „наследник от последна инстанция“ по чл. 11 ЗН⁴. Държавата в хипотезата на отсъствие на друг наследник получава *jure imperii* в качеството си на публична власт (а не на наследник) всички останали без наследник наследства⁵. Независимо от чл. 61, ал. 2 ЗН, който изисква държавата да приеме по опис наследството, и без волеизявление за приемане по този начин, и без извършен опис държавата става правоприменник на активите на наследството⁶ и отговаря за наследствените задължения. Правоприменството настъпва автоматично по силата на закона⁷, като причината е, че държавата няма

³ Опит за разрешение на тези проблеми вж. у **Петров, В.** – В: **Ставру, Ст., В. Петров.** Дискусии в българското наследствено право. Книга първа. С.: Феня, 2013, 391–402.

⁴ За положението на държавата като особен „наследник от последна инстанция“ по ЗН вж. **Петров, В., Ст. Ставру.** – В: **Ставру, Ст., В. Петров.** Цит. съч., 84–97; **Петров, Вес.** Наследяването и държавата. – Норма, 2013, № 6, 31–33; **Матеева, Ек.** – В: **Цанкова, Ц., Ек. Матеева, М. Марков, Вес. Петров, Д. Танев, Ив. Георгиев.** Закон за наследството. Научноприложен коментар. Проблеми на правоприлагането. Анализ на съдебната практика. Нормативен текст. С.: Труд и право, 2016, 192–195.

⁵ В този смисъл в съдебната практика вж. решение № 72/1960 г. на ОСГК, ТР № 87/1961 г. на ОСГК, ТР № 65/1989 г. на ОСГК.

⁶ Без тези, на които правоприменник по силата на закона (чл. 11 *in fine* ЗН) е общината. За последните вж. **Матеева, Ек.** – В: **Цанкова, Ц., Ек. Матеева, М. Марков, Вес. Петров, Д. Танев, Ив. Георгиев.** Цит. съч., 197–218.

⁷ Пак там, с. 193.

право да откаже такова наследство – тя не упражнява право на наследяване, а по силата на закона става правоприемник на активите на наследството. По същата причина и независимо от липсата на опис държавата отговаря ограничено – до размера на полученото наследство.

Няма основание това разрешение да се прилага към недееспособните наследници, независимо че и те, както държавата, са посочени в една и съща разпоредба на чл. 61, ал. 2 ЗН. Това е така, защото при приемането на наследството по опис недееспособният наследник не упражнява публична власт над наследството както държавата, а само своето право на наследяване⁸. За разлика от държавата недееспособният наследник може да се откаже от наследството – на първо място, като изчака да навърши пълнолетие (или да се вдигне запрещението) и след това извърши отказ от наследство. Но нещо повече, недееспособният наследник може да извърши отказ и преди да е навършил пълнолетие или преди да се вдигне запрещението – чл. 61, ал. 2 ЗН му забранява да приема наследство направо (т.е. по реда на чл. 49, ал. 1 ЗН), но не му забранява да извършва отказ от наследство по реда на чл. 52 ЗН⁹. Член 130, ал. 4 СК забранява на ненавършилото пълнолетие дете да извършва отказ от права, но отказът от наследство представлява не отказ от права, а упражняване на правото на наследяване.

Обаче може ли ненавършилият пълнолетие да приема конклюдентно наследство чрез действия, които несъмнено сочат на такава воля, или като укрие наследствено имущество – по реда на чл. 49, ал. 2 ЗН? В старата доктрина е съществувало становище, че когато недееспособният наследник укрие наследствено имущество, това води до приемане на наследството направо от наследника, ако той е действал „с разумение“¹⁰. При действието на ЗН е поддържана тезата, че при укриване на активи от наследството при описа на същото от законния представител на недееспособния наследник или на обществената организация отговорността на последните е неограничена, но те имат регрес за претърпените вреди от неприемането по опис срещу своите законни представители¹¹. Господстващото становище в доктрината и съдебната практика при действието на ЗН (1889 г.) обаче приема¹², че с конклюдентни

⁸ За същността, фактическия състав на пораждането и за правните последици на упражняването на това право вж. **Марков, М.** – В: **Цанкова, Ц., Ек. Матеева, М. Марков, Вес. Петров, Д. Танев, Ив. Георгиев.** Цит. съч., 534–541.

⁹ Това е спорно в доктрината. Различни становища са обсъдени у **Петров, В. – Ставру, Ст., В. Петров.** Дискусии в българското наследствено право. Книга първа. С.: Феня, 2013, 391–402, както и у **Марков, М.** Приемане и отказ от наследство при недееспособен наследник. – Съвременен право, 2013, № 6, 29–31.

¹⁰ Вж. авторите, цитирани у **Венедиков, П.** Система на българското наследствено право. 2 прераб. изд., съобразено с промените в законодателството до 1 август 1945 г. С.: Печ. „Книпеграф“, 1945, с. 222.

¹¹ **Хинов, М.** Приемане и отказ при наследяване. С.: Наука и изкуства, 1977, с. 30; **Цонов, Ал.** Коментар по Закона за наследството. С.: Изд. на ВС на РБ, 1993, с. 156.

¹² **Венедиков, П.** Цит. съч., 121–122;

действия недееспособен наследник не може да приеме наследството, защото тогава той би отговарял неограничено за наследствените задължения, което противоречи на защитния характер на нормите на чл. 188–190 ЗН (1889). При действието на ЗН в доктрината е изказвано мнение, че наследство може да бъде прието конклюдентно и от лица от кръга на тези по чл. 61, ал. 2 ЗН, като няма пречка описът да бъде извършен и впоследствие¹³.

Становището, че с конклюдентни действия недееспособен наследник може хем да приеме наследството, хем да отговаря ограничено, все едно е приел по опис, е несъстоятелно. То няма как да се поддържа, защото последиците на извършване на конклюдентни действия по чл. 49, ал. 2 ЗН са ясно посочени в закона – неограничена отговорност за наследствените задължения. Няма норма в ЗН, която да допуска ефекта, желан от ВКС. По същество ВКС прикрепя диспозицията на разпоредбата на чл. 61, ал. 2 ЗН към хипотезата на разпоредбата на чл. 49, ал. 2 ЗН, за да „съшише“ правна норма, каквото ЗН не съдържа. Член 61, ал. 2 ЗН категорично постановява, че недееспособните наследници приемат само по опис, поради което уредените в чл. 49, ал. 1 и 2 ЗН способности за приемане на наследство са неприложими за недееспособните наследници.

3. Алтернативно разрешение на казуса

Правилното разрешение на спора как е следвало да процедира делбеният съд е дадено от състава на I г. о. по гр. д. № 1780/2009 г.: делбеният съд е следвало да определи на недееспособния наследник (малолетно дете) срок по чл. 51, ал. 1, изр. 2 ЗН да заяви дали приема наследството¹⁴.

¹³ **Марков, М.** – В: **Цанкова, Ц., Ек. Матеева, М. Марков, Вес. Петров, Д. Танев, Ив. Георгиев.** Цит. съч., с. 561. Интересното е, че авторът цитира в подкрепа на становището си решение № 187/20.04.2011 г. по гр. д. № 1780/2009 г. на ВКС, I г. о., което е послужило за допускане на касационно обжалване на коментираното в статията определение. В решението на състава на I г. о. обаче не се поддържа, че недееспособните наследници могат да приемат наследството конклюдентно. Точно обратното, приема се, че конклюдентно приемане е възможно след отпадане на недееспособността – в случая навършване на пълнолетие на наследника. Неправилно е позоваването на автора на същото място на постановеното по реда на чл. 288 ГПК определение № 826/19.10.2012 по гр. д. № 506/2012 на ВКС, I г. о. (цит. от сайта www.ex-lege.info). Действително касаторът по това дело е поставил въпрос за допускане на касационно обжалване дали законният представител на малолетен може да приеме от името на малолетния наследство по опис, но ВКС, за да откаже да допусне касационно обжалване, е приел, че възражение за липса на наследствено качество на малолетния не е правено в преклузивните срокове по ГПК и не е обуславящо за изхода на делото, без да излага становище по този въпрос.

¹⁴ За приложимостта на производството по чл. 51 ЗН към недееспособните наследници, независимо от някои колебания в съдебната практика, според мен не може да има съмнение. Така и **Станева, А.** Отказ от наследство от ненавършило пълнолетие лице. – Собственост и право, 2014, № 7, epi-online.

В случай на изявено желание за приемане на наследството по опис това волеизявление се вписва по разпореждане на делбения съд в книгата по чл. 49, ал. 1 ЗН и се изчаква приключване на производството по приемане на наследството по опис, след което делбеното дело продължава. Ако недееспособният изяви желание да приеме направо наследството, това негово волеизявление е недействително и не поражда желаните правни последици¹⁵; то следва да се счита за липса на изявление и по арг. от чл. 51, ал. 2 ЗН – за мълчалив отказ¹⁶. При отказ на наследника, включително мълчалив отказ по чл. 51, ал. 2 ЗН, недееспособният наследник губи правото да приеме наследството и делът му уголемява съгласно чл. 53 ЗН дела на останалите наследници или се призовава наследник от следващ наследствен ред. При втория случай делбеният съд следва да конституира наследника от следващия наследствен ред по делото и да приключи делбата с негово участие.

4. Заключение

Конкретният казус, предмет на вниманието на ВКС, поражда множество въпроси за отговорността на приелите по опис недееспособни наследници и за степента на защита, която те могат да очакват от правния ред. Уреденото в чл. 61, ал. 2 ЗН изискване недееспособните наследници да приемат наследство само по опис създава известни неудобства, но това не е основание правилото да не се спазва.

¹⁵ По арг. от чл. 26, ал. 1, пр. 1 ЗЗД във вр. чл. 44 ЗЗД.

¹⁶ За него вж. **Петров, В.** „Мълчаливият“ отказ от наследство и отмяната му от кредиторите на наследника. – В: Сборник научни изследвания в памет на Теодор Пиперков. Велико Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий“, 2016, 243–250. За приложимостта на мълчаливия отказ към недееспособните наследници вж. **Станева, А.** Отказ от наследство от ненавършило пълнолетие лице. – Собственост и право, 2014, № 7, ери-online. Обратно вж. **Петкова, Ц., А. Тонев.** Някои противоречия в практиката на съдилищата относно приемането на наследство от ненавършили пълнолетие деца. – Собственост и право, 2013, № 3, ери-online, поддържат, че последицата по чл. 51, ал. 2 ЗН е неприложима за недееспособния наследник, и предлагат нежеланието му да приеме наследството по опис да бъде преодоляно по реда на чл. 134 ЗЗД, като кредиторите на наследството бъдат овластени от съда да приемат вместо наследника наследството и да извършат описа. Тезата според мен е неправилна, доколкото, за да води иск по чл. 134 ЗЗД, ищецът следва да разполага с вземане по отношение на едно бездействащо лице – негов длъжник. До приемане на наследството обаче кредиторите на наследството не са кредитори на наследника, защото според уредената у нас система на придобиване на наследството наследствените задължения тежат върху наследника едва след приемането на наследството.